

Pornosta – kiihottamatta

Jenny Kangasvuo

Paasonen, Susanna. 2015. *Pornosta*. Turku: Eetos.

Mediatutkimuksen professori Susanna Paasonen teos *Pornosta* on suurelle yleisölle suunnattu kiihkoton kirjoituskokoelma. Pornon Paasonen määrittelee historiallisesti rakentuneeksi mediakulttuurin lajityypiksi, joka mukautuu niihin teknologioihin, tarinoihin, fetisseihin ja kaupallisuuden muotoihin, joita kussakin ajassa ja paikassa on tarjolla. Pornon määritelmää ei kuitenkaan voi lukita, sillä porno lajityyppinä perustuu sisäisille eron-teoille. Vaikka pornossa on konventionsa, aina löytyy myös esimerkkejä, jotka haastavat konventiot ja yleistyksen.

Paasonen on kertonut, että teos päätyi kustannettavaksi nimenomaan Eetokselle sen vuoksi, että muut teoksesta kiinnostuneet kustantajat olisivat halunneet teoksen painottuvan näkökulmaltaan joko pornon puolesta tai sitä vastaan. Paasonen kieltäytyi näkökulman pakottamisesta. Paasonen toteaa, että pornon liioittelevuuden tulkitseminen pelkäästään sosiaalisten valtasuhteiden, sukupuolieron tai heteroseksuaalisuuden heijastumina ei kerro siitä, miten pornon lajityyppi on historiallisesti rakentunut tai siitä, millaisia moninaisuuksia lajityyppi sisältää. Porno voi syyttää erilaisista kulttuurisista epäkohdista, mutta porno ei määritelmällisesti ole haitallista tai ongelmallista.

Paasonen kommentoi pornoistumisen käsitettä muistuttamalla, että porno oletetaan usein kulttuurin ulkopuoliseksi ja yksisuuntaiseksi vaikuttajaksi, liejuksi, joka ikäänkuin valuu valtakulttuuriin. Pornon vaikutusta on kuitenkin mahdotonta erottaa muusta mediakulttuurista. Erilaiset seksuaalisoituneet kuvastot, eleet ja tyyli ovat löydettävissä kautta mediakulttuurin, eikä pornoa voi yksiselitteisesti nimetä niiden alkulähteeksi. Porno tuli tarkastella osana mediakulttuuria, ei sen ulkopuolisena. Pornon lajityypin aseman muuttuminen 1990-luvulta lähtien ilmaisee laajempaa seksuaalikuulttuurin – ja myös julkisuuden ja yksityisyyden välisen rajan – muutosta.

Teos jakaantuu kolmeen osaan eli pornotutkimusta ja käsitteistöä luotavaan johdantoon, nettipornoa käsittelevään lukuun sekä pohjoismaisen pornon historiaa luotavaan lukuun. Nettipornoluku perustuu osin Paasonen sähköpostistaan keräämään roskapostiaineistoon ja pohjoismaisen pornon luku osin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa yhteistyössä vuonna 2012 tehtyyn muistitietokeräykseen *Siinä oli hämähäkki väärinpäin*. Nettiporno ja pohjoismaisen pornon historia ovat aiheina niin moninaisia, että ne olisivat kumpikin oikeastaan oman teoksensa arvoiset. Suomalaisen pornon historiaahan ei ole vielä kirjoitettu.

SQS
1–2/2015

59

Pervosilmäys
Arvostelut

Jenny
Kangasvuo

Ylettömät erot

Pornossa ruumiilliset erot, erityisesti sukupuoli, mutta myös rotuun ja ikään liittyvät erot, kärjistyvät. Erot ovat pornossa Paasonen mukaan välittömästi tunnistettavia, näkyviä ja jatkuvasti toistettuja. Sukupuoliero kristalloituu valtavan kyrvän ja pienenpienen pillun väliseksi kitkaiseksi ja työlääksi aktiksi. Kaupallinen pornoruumis on alati kykenevä, venyvä ja taipuva, oli kyse sitten miespuolisten pornonäyttelijöiden suorituskyvystä tai naispuolisten pornonäyttelijöiden ruumiinaukkojen tilavuudesta. Pornoa luonnehtii kiihottava liioittelu, joka ei rajoitu pelkästään ruumiillisten erojen, vaan myös valtasuhteiden ja sosiaalisten hierarkioiden liioitteluun. Paasonen mukaan ylettömyys on yksi pornoa luonnehtiva piirre, joka myös etäännyttää katsojaa ja muistuttaa pornon kuvitteellisuudesta.

Kirjassaan Paasonen korostaa, että porno perustuu myös kiihottaville vastakohtille, joissa negatiiviseksi mielletyt saastaisuus, likaisuus ja ällöttävyys kääntyvätkin positiivisiksi määreiksi. Kovin porno on kaikkein likaisinta ja saastaisinta, siis pisimmälle menevä – ja sellaisena parasta mahdollista. Pornon saastaisuuden korostaminen kertoo siihen liittyvistä kulttuurisista arvostuksista, joita pornossa syleillään ja käännetään päälleen. Paasonen kuvaa ällötystä, häpeää ja halua pornon lajityyppiä ja sen tiettyjä osa-alueita määrittäviksi jännitteiksi, joiden kautta katsoja voi saada erilaisia kokemuksia.

Toisaalta kaupallisen, ammattimaisesti tuotetun pornon ylettömyyden rinnalla kulkee luonnolliseksi, tavalliseksi ja aidoksi määritelty ”amatööriporno”, jonka kiihottavuus syntyy sen poikkeavuudesta suhteessa ns. kaupalliseen pornoon. Tosin nykyisin ”amatööripornon” voi nähdä muodostavan oman lajityypinsä. Amatööriporno on myös ilmiö, joka sosiaalisen median aikakaudella tuottaa uudenlaista pornoyhteisöllisyyttä, jossa pornon tuottaminen, kuluttaminen ja kommentointi nivoutuvat

yhteen. Paasonen huomauttaa, että yksityisyyden ja julkisen rajat ovat muuttuneet, eikä seksuaalisuus ole itsestään selvästi salailtava asia nykykulttuurissa. Seksuaalinen aktiivisuus, halukkuus ja seksikkyydet ovat myös kulttuurinen normi.

Pornon laitamilla ja sivustoilla

Paasonen käsittelee myös teemoja, jotka sijoittuvat pornon laitamille, kuten ns. shokkikuvia ja -videoita. Osa näistä sijoittuu pornon kenttään siinä mielessä, että ne on tuotettu pornona, vaikkakin marginaalisena, mutta joutuessaan marginaalipornon ulkopuolelle ne eivät enää tuota katsojassaan kiihotusta, vaan järkytystä tai ällötystä. Kakkapornovideoista leikattu pätkä, joka lävähtää odottamatta netinselaajan silmille tuottaa erilaisen tunnereaktion kuin kakkapornovideo, jonka katsoja on kiihottuakseen itselleen hankkinut.

Shokkikuvien ja -videoiden analyysin kautta Paasonen näyttää, kuinka pornon määritelmä ja sen funktiot liikkuvat: shokkisivustoilla fetissipornosta poimitut pätkät, väkivaltaiset kuvat ja omituisuudet asetetaan rinnakkain, ja niitä yhdistää affektiivisuus.

Myös pornon kohtaaminen camp-asenteella herättää katsojassa toisenlaisia affekteja kuin pornoa tuotettaessa kenties on alun perin suunniteltu. Camp-käsitteeseen tiivistyy tietty ironisuus ja etäisyys, tietoisuus kohteen keinotekoisuudesta ja liioittelevuudesta, mutta kuitenkin rakastava suhde kohteeseen ja sen keinotekoisuuteen.

Pornon valtavirtaistumisen 2000-luvun alusta alkaen ja pornosta tuttujen asentojen, asetelmien ja ruumiiden lainailun valtavirtamediaan voi nähdä camp-ilmiönä. Paasonen kuitenkin muistuttaa, että campin edellyttämä etäisyys myös estää kiihottumisen: himo edellyttää läheisyyttä kohtee-

seen, siinä missä camp kiistää sen. Camp-suhtautumisen pornoon voikin Paasosen mukaan nähdä tapana kieltää pornon valta koskettaa itseä. Naurettavuus ja absurdius eivät ole kiihottavia.

Pohjoista pornoa

Teoksen jälkimmäinen luku ”Kuuma pohjola” ottaa paikallisen näkökulman pornoon, ja kuvaa pohjoismaisen pornotuotannon historiaa ja suomalaisten pornokokemuksia.

Ruotsalaisten pornofilmiä kulta-aika oli 1950-luvulta 1970-luvulle. Ruotsalaiselokuvia luonnehti se, että ne olivat puhtaita, raikkaita, luonnollisia ja tekivät viattomasta, terveestä, lähes valistuksellisesta ruotsalaisesta seksistä brändin. Ruotsalaisfilmeissä moraalikonventiot hylättiin ja vapaa seksuaalisuus kukki – mikä teki niistä kansainvälisessä levityksessä perversejä. Yhdysvalloissa ruotsalaisfilmien vapaa seksuaalisuus näyttäytyi sosialidemokratian ja tasa-arvon sivutuotteena, ja sellaisena osin epäilyttävänä.

Ruotsalaisfilmeissä oli kuitenkin omat norminsa. Hyvä seksi oli kahden (ja vain kahden), vapaaehtoisen ja tasaveroisen osapuolen välistä seksiä ilman rahaa tai hallintaa. Yhdysvaltalaisessa ja länsisaksalaisessa mediassa ruotsalaisfilmien seksuaalisuus solmiutui seksuaalikasvatuksen, emansipaation ja luontoidyllin kudelmaksi. Paasonen huomauttaakin, että ruotsalaisfilmien kansainvälisen levityksen luoma mielikuva reippaasta ja terveestä ruotsalaisesta seksuaalisuudesta poikkeaa kiinnostavasti suomalaismedian 1950–1970-luvuilla luomasta kuvasta Ruotsista homoseksuaalisuuden ja muiden perversioiden ja paheiden pesänä.

Suomalaisen pornoelokuvan historia alkaa vuosikymmeniä ruotsalaisten jälkeen. 1990-luvulta alkaen suomipornosta on tullut oma lajityyppinsä, joka tavoittelee yleisöjä nimenomaan kotimaasta. Paasonen huomaut-

taakin, että suomipornon tuottajat ja myyjät nimeävät sen kansainvälistä pornoa autenttisemmaksi ja eettisemmäksi. Suomiporno saattaa jopa olla ”kansallispornoa”, jossa tunnistettavat suomalaiset paikat ja miljööt, kuten Aulanko ja Saimaa, fetissoituvat. Tunnistettavat kulttuuriset viittaukset ja arkiset yksityiskohdat, kuten räsymatot tai Prismen muovikassi, tuottavat myös mielihyvää ja tuovat katsojan lähelle kohdetta.

Muistitietoaineistossa painottuu nostalgisuus suhteessa pornon kuluttamiseen. Valtaosa ihmisten pornokokemuksista olikin varsin myönteisiä, joskin on muistettava, että vapaaehtoisuuteen perustuvissa muistitietokeruissa myönteisten vastausten osuus saattaa painottua. Vastauksissa negatiivisena ja häpeää tuottavana ei näyttäytyä niinkään porno sinänsä kuin pornon katselusta kiinni jääminen ja pornon katselun salailu.

Kokonaisuudessaan Paasosen teos tuo jälleen uutta tietoa suomalaiseen pornokeskusteluun. Pienen akateemisen kustantamon julkaiseman teoksen toivoisi löytävän lukijoita myös akateemisen maailman ulkopuolelta, ja varsin kiitettävästi se on saanut ainakin julkisuutta.